

Kansen die voorbijgaan

overweging bij Matteüs 24,29-31 en 25,1-13

(Klaas Holwerda, Amsterdam, Willem de Zwijgerkerk, 22 november 2020)

William Blake, *The Virgins* (1822)

Jim Janknegt (*1953), *The Virgins*

Zo bekend als de gelijkenis van de tien meisjes is, zo veel weerstand en tegenspraak zij ook oproept. Is het niet onheus van de meisjes met olie, dat zij te beroerd zijn hun olie te delen met de meisjes zonder olie? En dan die bruidegom: is hij -zo hardvochtig als hij is- niet een tegenbeeld van Jezus? Dat hij het bestaat niet met de hand over zijn hart te strijken! Je laat toch niet vijf van die domme gansjes midden in de nacht buiten staan?

Kortom: een verhaal dat schuurt. Zoals meer gelijkenissen. Daar lijkt het ook juist om begonnen. Daarmee trekken ze de aandacht en daarmee willen ze iets duidelijk maken, ons een corrigerende ervaring bezorgen, ons met andere ogen leren kijken, een nieuw besef wakker roepen, ons bewust maken van de ernst van de dingen.

Zo zou ik het inderdaad willen noemen: dat het in deze gelijkenis gaat over de ernst van de dingen. Matteüs heeft zijn boek over Jezus zorgvuldig gecomponeerd: zoals een schilder een doek, een componist een muziekstuk en een architect een gebouw. Alle woorden van Jezus heeft Matteüs samengebracht in vijf grote redevoeringen. Als om te herinneren aan de vijf boeken van de thora. De bergrede is de eerste en deze gelijkenis maakt, samen met een paar andere, deel uit van de laatste: vaak de rede over de laatste dingen genoemd.

De voleinding die deze laatste zondag van het kerkelijk jaar centraal staat. De beslissende dag en het beslissende uur van de komst van de mensenzoon, vergezeld door zijn teken aan de hemel en luid bazuingeschal (Mt.24,30-31). Onder het beslag daarvan klinkt de gelijkenis van de tien meisjes. Beide schilders die het tafereel verbeeldden, lijken zich daarvan bewust. Wat bij William Blake aanvankelijk niet meer dan een wolk aan de donkere hemel lijkt, blijkt bij nauwkeuriger aandacht een engel met een trompet, die zich over de volle breedte van het

schilderij uitstrekt. Zo een engel met een ramshoorn zien we ook in de linker bovenhoek van het schilderij van Jim Janknegt.

Gaat het bij de laatste dingen misschien om een laatste ernst? De deur die in de gelijkenis zo onherroepelijk in het slot valt (Mt.25,10) en voor de helft van de meisjes ook dicht blijft (Mt.25,11-12): staat die deur misschien voor een gewaarwording, een pijnlijke bewustwording? Wil die deur ons met een schok wakker schudden? Zoals het naschrift bij de gelijkenis luidt, een oproep, een appèl: wees waakzaam (Mt.25,13), wees alert, laat het zo ver niet komen, grijp de kans voor het te laat is!

Blijkbaar staat de olie in het verhaal voor iets dat niet overdraagbaar is. Voor de goede orde, want het luistert nauw: het beeld van de gelijkenis is niet dat de nacht zo lang duurt, dat die flakkerende vlammetjes tenslotte één voor één doven en vijf van de meisjes de benodigde reservevoorraad onderschat hebben. Er staat niet dat zij geen extra olie meenamen, zoals veel vertalingen er van maken. Er staat dat ze wel hun lampen meenamen, maar geen olie (Mt.25,3). Het beeld is: kun je op het moment waarop het aankomt je lamp laten branden om de bruidegom feestelijk te verwelkomen? (Mt.25,6-7) Zonder olie gaan de lampen niet aan en doen ze het niet (Mt.25,8).

William Blake schildert niet het moment waarop de dwaze meisjes voor de dichte deur staan, maar het moment waarop ze zich wanhopig richten tot de vijf die hun lamp wel konden aansteken. Het tafereel bij Jim Janknegt is opvallend kleurrijk en het beeld afgestemd op een modernere tijd. Geen olielampen, maar zaklantaarns en batterijen. Ze vormen als het ware de lijst om het tafereel. Vijf zaklantaarns aan en vijf uit, de batterijen niet ingezet.

En hier ontbreekt elk contact tussen de twee groepen meisjes. De meisjes beneden gaan naar buiten om de bruidegom te verwelkomen. Die boven, bankhangend voor de televisie en gevangen in hun eigen cocon, zijn volledig van dit gebeuren afgesloten en kijken de andere kant op.

Terug naar de gelijkenis. Waar zou het om kunnen gaan in het beeld van die niet overdraagbare olie? Gaat het misschien om het vermogen met aandacht te leven? Waakzaam, alert, je bewust van het moment. Staat de olie misschien voor de verworvenheden van de ziel, de dingen die je tot een goed einde hebt gebracht?

Ze vallen alle tien in slaap (Mt.25,5), zoals twee bladzijden verder in het evangelie ook de drie leerlingen op het beslissende moment in de hof, wanneer Jezus hen vraagt met hem te waken (Mt.26,40-41). Is het een afweermecanisme: je onbewust afsluiten voor wat er gaande is?

En de deur die op het einde van het verhaal in het slot valt, onherroepelijk? Staat die misschien voor kansen die je hebt laten liggen of dreigt te laten liggen? Een ontmoeting waarin je niet aan de orde stelde wat je wilde zeggen. Een relatie die je maar niet durfde aan te gaan? Je huwelijk blijkt voorbij zonder dat je er wat van gemaakt hebt. Je kind gaat het huis uit en je hebt kansen verzuimd het te leren kennen en er een band mee op te bouwen. Kansen die in die vorm niet terug komen. Te laat. Voorbij. Een deur die in het slot valt. En jij staat buiten (Mt.25,10). Zoals in angstdromen waarin je de ene voet maar niet voor de andere krijgt en te laat komt.

Een sterven kan je soms zo nadrukkelijk confronteren met wat onaf bleef en nu niet meer tot een goed einde gebracht kan worden: onopgeloste conflicten, onuitgesproken verlangens. Rouw om wat er niet was is daarom zoveel zwaarder dan rouw om wat er wel was.

Over laatste dingen of laatste ernst gesproken. Het past altijd in elkaar. Het einde van de wereld en het einde van een wereld. Ik herinner me een dakloze, jaren geleden al weer, die kwam praten over een bijzondere stand van de planeten, die maakte dat de wereld verging. En wat we daartegen moesten doen. Het duurde even voor mij het kwartje viel en ik besepte: zijn plekje

in een oude scheepskraan op een verlaten werf stond op het spel, nu het grote geld het oog had laten vallen op de IJ-oeveren en aanstalten maakte hem te ontruimen.

Plots te horen krijgen dat een ongeneeslijke ziekte zich in je bloedeigen lichaam genesteld heeft en je dagen geteld zijn: het kan ook zo een moment zijn waarin de wereld tot stilstand komt.

Elk kleiner afscheid draagt trekken in zich van een groter afscheid. Het afscheid van een moment, een dag, een week, een periode, een levenstijd, een tijdperk, een eeuwigheid. Zoals een bekend avondgebed het heeft over *de avond van de dag, de avond van het leven, de avond van de wereld*. Elk naderend afscheid roept het besef wakker, dat er een moment komt waarop het niet meer kan: voorbij, te laat.

In de gelijkenis vallen in dat verband de woorden wijs en dwaas (Mt.25,2). Ze zijn al eerder voorbij gekomen: in de bergrede aan het begin van het boek. Is het is niet een meer dan opmerkelijk rijm? Hier: *Heer, heer, doe ons open* (Mt.25,11). Daar: *Heer, heer, hebben wij niet in jouw naam* dit en dat? (Mt.7,22). En zo ook het antwoord. Daar: *Ik heb jullie nooit gekend* (Mt.7,23). Hier: *Ik ken jullie niet* (Mt.25,12).

Wijs is in de bijbel meer een zaak van het hart dan van het verstand: verstaan waar het in het leven op aan komt. Je kunt hoogopgeleid zijn en toch dwaas of laagopgeleid en toch wijs. Waar het om gaat is: niet enkel zeggen, maar doen! (Mt.7,21) Het doen van de wil van de Vader (Mt.6,10), zoals Jezus daarmee straks worstelt in de hof (Mt.26,39) en zoals die gestalte krijgt in het niet in de steek laten van de meest kwetsbare mensen (Mt.25,40.43). Dat maakt het slot van ditzelfde hoofdstuk duidelijk.

De komst van de mensenzoon (Mt.24,30) is niet een gebeuren waarop de wereld al meer dan twintig eeuwen tevergeefs wacht. Nee, het is nabij, nu (Mt.24,33). Het gebeurt aan ons die nu leven (Mt.24,34). In de gestalte van kwetsbare medemensen staat hij elke dag wel ergens voor ons (Mt.25,31) en komt het er op aan of wij hem herkennen en er naar handelen.

De lichtbundels van de meisjes beneden op het schilderij van Jim Janknegt suggereren zaklantaarns, maar die zien we niet. Het is alsof hun handen licht uitstralen. Ons doen en laten, hoe schijnbaar onbetekenend misschien ook, het doet er toe, het draagt bij aan de geboorte van een nieuwe wereld.

Als taal van de ziel kent het verhaal ons in al de ingewikkeldheden van het leven, in de wisselende ervaringen van vreugde en verdriet, van waargenomen kansen en ervaren onvermogen. Het lost niet alles op. Het biedt wel troost. Als taal van de ziel eindigt het verhaal met die gesloten deur (Mt.25,10) niet in een dreigement, maar zet het ons stil bij waar het op aankomt en nodigt het ons uit met aandacht te leven (Mt.25,13) en de kansen ons geschonken niet ongebruikt voorbij te laten gaan.

Matteüs 7,21-23

- 21 Niet al wie tot mij zegt: 'heer, heer',
gaat het koningschap van de hemel binnen,
maar wie doet de wil van mijn vader in de hemel.
- 22 Velen zeggen mij op die dag:
Heer, heer,
profeteerden we niet in jouw naam,
wierpen we niet in jouw naam boze geesten uit,
deden we niet in jouw naam veel krachten?
- 23 Dan verklaar ik hen:
Ik heb je nooit gekend.
Ga weg van mij, werkers van wetteloosheid.

Matteüs 24,29-31

- 29 Meteen na de nood van die dagen
wordt de zon verduisterd,
geeft de maan haar schijnsel niet,
vallen de sterren van de hemel
en schudden de machten van de hemel.
- 30 Dan verschijnt het teken van de mensenzoon aan de hemel,
weeklagen alle stammen van de aarde
en zien ze de mensenzoon komen
op de wolken van de hemel
met veel macht en eer.
- 31 Hij zendt zijn engelen met groot bazuingeschal
en ze brengen zijn uitverkorenen samen
uit de vier windstreken,
van het ene tot het andere uiteinde van de hemel.

Matteüs 24,43-44

- 43 Weet dit:
had de huisheer geweten
in welke nachtwake de dief kwam,
hij had gewaakt
en had niet laten inbreken in zijn huis.
- 44 Daarom, jullie: wees gereed,
want op een uur dat je het niet verwacht,
komt de mensenzoon.

Matteüs 25,1-13

- 1 Dan is het met het koningschap van de hemel
als met tien meisjes die hun lampen namen
en uittrokken, de bruidegom tegemoet.
- 2 Vijf van hen waren dwaas en vijf wijs.
- 3 De dwaze namen wel hun lampen,
maar ze namen geen olie met zich mee.
- 4 Maar de wijze namen olie in kruikjes
met hun lampen mee.
- 5 Toen de bruidegom uitbleef,
werden ze allen dommelig
en sliepen ze in.
- 6 Midden in de nacht klonk een roep:
Zie de bruidegom,
ga uit [hem] tegemoet!
- 7 Al die meisjes werden gewekt.
Ze maakten hun lampen klaar.

- 8 De dwaze zeiden tot de wijze:
Geef ons van jullie olie,
want onze lampen doven..
- 9 Maar de wijze antwoordden:
Nee, dan is er niet genoeg voor ons en voor jullie.
Ga liever naar de verkopers
en koop voor jezelf.
- 10 Zij gingen weg om te kopen.
De bruidegom kwam
en wie gereed waren,
gingen met hem de bruiloftszaal in.
De deur werd gesloten.
- 11 Later kwamen ook de andere meisjes.
Ze zeiden:
Heer, heer, doe ons open.
- 12 Maar hij antwoordde:
Voorwaar, ik zeg je,
ik ken jullie niet.
- 13 Waak dan,
want je weet de dag en het uur niet.

(vertaling: Klaas Holwerda)